

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Anayasa Mahkemesi Başkanlığından:

İKİNCİ BÖLÜM
KARAR

GUVANCH SAPARMADOV BAŞVURUSU

Başvuru Numarası : 2020/26196

Karar Tarihi : 11/6/2025

Başkan : Basri BAĞCI

Üyeler : Engin YILDIRIM

Rıdvan GÜLEÇ

Kenan YAŞAR

Ömer ÇINAR

Raportör : Aydın AYGÜN

Başvurucu : Guvanch SAPARMADOV

I. BAŞVURUNUN ÖZETİ

1. Başvuru; ceza infaz kurumunda hükümlü olarak bulunan kişinin mensup olduğu dinin kutsal kitabına erişmesinin süreli ve süresiz yayınlardan yararlanma hakkı kapsamında değerlendirilmesi nedeniyle din ve vicdan özgürlüğünün, süreli ve süresiz yayınlardan yararlanma hakkına sınır getirilmesi nedeniyle de ifade özgürlüğünün ihlal edildiği iddialarına ilişkindir.

2. Başvurucu, Afyonkarahisar 1 No.lu T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda (Ceza İnfaz Kurumu) silahlı terör örgütüne üye olma suçundan hükümlü olarak bulunmaktadır.

3. Ceza İnfaz Kurumu İdare ve Gözlem Kurulu (İdare ve Gözlem Kurulu) 22/4/2020 tarihli ve 2020/2439 sayılı kararıyla Ceza İnfaz Kurumunda hükümlü/tutukluların Kurum oda ve eklentilerinde bulundurabilecekleri yayın sayısı ve uygulama usulleri hakkında karar almıştır. Bu kapsamda anılan kararın (4) numaralı bendinde hükümlü veya tutukluların "*en fazla 5 (beş) adet kitap (1 adet mensubu olduğu dinin kutsal kitabı ve 1 adet meali), 2 (iki) adet dergi, Kurum Kütüphanesinden de 3 (üç) adet kitap olmak üzere toplam 10 adet süreli/süresiz yayın bulundurabilmelerine ve yayınların 15 günde bir değiştirilebilmesi*" hükmüne yer verilmiştir. Yine (8) numaralı bentte "*öğretimine devam edenlere gelen ders kitapları hariç kargo yoluyla ya da yakınları aracılığıyla gelen hiçbir kitap veya dokümanın Kuruma kabul edilmemesine*" karar verilmiştir.

4. Başvurucu; mensup olduğu dinin kutsal kitabının süreli veya süresiz yayın hakkı kapsamında değerlendirilmesi, Kurumda dergi alınabilecek bir birimin ve kütüphanenin bulunmaması, il kütüphanesinden sadece bir kitabın temin edilebilmesi, yakınlarından gelen kitapların kabul edilmemesi kararlarına karşı Afyonkarahisar İnfaz Hâkimliğine (İnfaz Hâkimliği/Hâkimlik) şikâyet başvurusunda bulunmuştur. Hâkimlik; Ceza İnfaz Kurumu kapasitesi, hükümlü sayısı ve bunlar için gerekli fiziksel koşullar dikkate

alındığında yapılan işlemin usul ve kanuna uygun olduğu gerekçesiyle şikâyetin reddine karar vermiştir. Başvurucu, Hâkimlik kararına karşı itiraz kanun yoluna başvurmuştur. İtirazı inceleyen Afyonkarahisar 1. Ağır Ceza Mahkemesi (Mahkeme) Hâkimlik kararının usul ve kanuna uygun olduğunu belirterek başvurunun itirazının reddine 18/6/2020 tarihinde karar vermiştir.

5. Başvurucu, nihai hükmü 24/6/2020 tarihinde öğrendikten sonra 23/7/2020 tarihinde bireysel başvuruda bulunmuştur.

6. İdare ve Gözlem Kurulu daha sonra 23/11/2020 tarihinde başvurunun itiraz ettiği 2020/2439 numaralı kararını kaldırmış, 2020/6432 sayılı kararı almıştır. Kararda, hükümlü veya tutukluların *"en fazla 5 (beş) adet kitap (1 adet mensubu olduğu dinin kutsal kitabı ve 1 adet meal hariç), 2 (iki) adet dergi, Kurum Kütüphanesinden de 3 (üç) adet kitap olmak üzere toplam 10 adet süreli/süresiz yayın bulundurabilmelerine ve yayınların 15 günde bir değiştirilebilmesine"* karar vermiştir. Ayrıca yeni kararda şu hükümlere yer verilmiştir:

i. Öğrenim görmekte olan hükümlü/tutukluların öğrenim gördükleri okula ait ders kitaplarını kitap sınırlamasına dâhil edilmeden odalarında bulundurabilmelerine

ii. Hediye kapsamında birden fazla kitap geldiği takdirde sadece bir kitabın kabulüne, diğer kitapları ziyaretçi getirmişse ziyaretçisine verilmesine, kargo ile gelmiş ise de kargo ücretinin hükümlü/tutuklunun emanet para hesabından ücreti kesilerek kargonun geldiği adrese gönderilmesine veya emanet eşya deposuna kaldırılmasına

iii. Hükümlü/tutukluların kitap talep etmeleri durumunda; istedikleri kitapların ücretinin emanet para hesabından kesilmesini belirttikleri dilekçenin talepleri doğrultusunda Kurum aracılığı ile alınmasına

7. Başvurunun kabul edilebilirlik ve esas incelemesinin Bölüm tarafından yapılmasına karar verilmiştir.

II. DEĞERLENDİRME

8. Ödeme gücünden yoksun olduğu anlaşılan başvurunun adli yardım talebinin kabulüne karar verilmesi gerekir.

A. Din ve Vicdan Özgürlüğünün İhlal Edildiğine İlişkin İddia

9. Başvurucu; Ceza İnfaz Kurumunun aldığı kararlarla sınırlamaya tabi olmayan, mensup olduğu dinin kutsal kitabına erişme hakkının süreli ve süresiz yayınlardan yararlanma hakkı kapsamında sınırlandığını belirterek din ve vicdan özgürlüğünün ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Adalet Bakanlığı (Bakanlık) görüşünde; öncelikle başvurunun itiraz ettiği İdare ve Gözlem Kurulu kararının ortadan kaldırıldığı, alınan yeni karar ile mensup olunan dinin kutsal kitabına ilişkin değerlendirmenin değiştirilerek süreli ve süresiz yayın hakkı kapsamında getirilen sınırlamadan çıkarıldığı belirtilmiştir. Ayrıca Diyanet İşleri Başkanlığı ile yapılan protokol uyarınca dinî yayımların ceza infaz kurumlarında bulundurulmasının sağlandığı, başvurunun Ceza İnfaz Kurumunda bulunduğu süre içinde Kur'an-ı Kerim ve mealî olmak üzere birçok kitaptan faydalandığı ifade edilmiştir. Sonuç

olarak somut başvuruda başvuruçunun Ceza İnfaz Kurumunda bulunduğu süre zarfında süreli ve süresiz yayınlardan yararlanma hakkından yararlandığı ayrıca mensubu olduğu dinin kutsal kitabına ve mealine erişebildiği belirtilerek başvuruçunun şikâyetlerinin açıkça dayanaktan yoksun olduğu açıklanmıştır. Başvurucu, Bakanlık görüşüne karşı beyanda bulunmamıştır.

10. Başvuruçunun mensup olduğu dinin kutsal kitabına ve mealine ulaşması kapsamında getirilen sınırlamaya yönelik şikâyetlerinin din ve vicdan hürriyeti kapsamında ve ifade özgürlüğü ışığında incelenmesi gerektiği değerlendirilmiştir (Kur'an-ı Kerim'in tutuklu olan bir kişiye verilmemesi bağlamında benzer bir değerlendirme için bkz. *Ahmet Sil* [2. B.], B. No: 2017/24331, 9/5/2018, § 22).

11. Açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve kabul edilemezliğine karar verilmesini gerektirecek başka bir neden de bulunmadığı anlaşılan din ve vicdan özgürlüğünün ihlal edilmesine ilişkin iddianın kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekir.

12. İdare ve Gözlem Kurulunun mensup olunan dinin kutsal kitabı ile mealinin hükümlü ve tutuklu odalarında bulundurulmasına ilişkin kararlarının başvuruçunun mensubu olduğu dinin kutsal kitabına ve mealine ulaşımına, dolayısıyla din ve vicdan hürriyetine müdahale oluşturduğu açıktır (bkz. §§ 3, 6). Anılan müdahale, Anayasa'nın 13. maddesinde belirtilen koşulları yerine getirmede müddetçe Anayasa'nın 24. maddesinin ihlalinin teşkil edecektir. Anayasa'nın 13. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

"Temel hak ve hürriyetler, ... yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, ... demokratik toplum düzeninin ... gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz."

13. Anayasa Mahkemesi *Ahmet Sil* kararında, benzer müdahalelerin hukuki dayanağı olan 13/12/2004 tarihli ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 62. maddesinin kanunla sınırlama ölçütünü karşıladığı, başvuruya konu kutsal kitap ve mealinin başvuruçuya verilmemesi şeklindeki müdahalenin ceza infaz kurumunun güvenliğini sağlamak gayesiyle, kamu düzeni ve kamu güvenliği kapsamında meşru bir amaç taşıdığı sonucuna varmıştır (*Ahmet Sil*, §§ 29, 30). Mevcut başvuruda da anılan tespitten ayrılmayı gerektiren bir yön bulunmamaktadır. Geriye, müdahalenin demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olup olmadığının belirlenmesi kalmaktadır.

14. Herkes gibi tutuklu ve hükümlüler de Anayasa ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ortak alanı kapsamında kalan temel hak ve hürriyetlerin tamamına (*Mehmet Reşit Arslan ve diğerleri* [2. B.], B. No: 2013/583, 10/12/2014, § 65) ve bu bağlamda din ve vicdan özgürlüğüne de sahiptir (*Ahmet Sil*, § 41).

15. Din ve vicdan özgürlüğü, Anayasa'nın 2. maddesinde ifadesini bulan demokratik devletin vazgeçilmez unsurlarındandır. Dolayısıyla demokratik toplumdaki vazgeçilmez öneminden dolayı bu özgürlüğe müdahale edilebilmesi için her durumda zorlayıcı toplumsal ihtiyacın var olduğu gösterilebilmelidir (*Ahmet Sil*, §§ 31, 32).

16. Mevcut başvuruçunun özelliklerinden biri de ifade özgürlüğü ile ilişkisidir. Anayasa'nın 26. maddesinin birinci fıkrasında ifade özgürlüğüne herkesin sahip olduğu belirtilmiş, bunun sonucu olarak da Anayasa Mahkemesi pek çok kararında hükümlü ve tutukluların ifade özgürlüğünün de Anayasa'nın koruması altında olduğunu vurgulamış,

hükümlü ve tutukluların süreli veya süresiz yayınlara ulaşabilmesinin bilgi ve kanaatlere ulaşma özgürlüğünün somut yansıması olarak ifade özgürlüğünün korunması altında bulunduğu karar vermiştir (*Halil Bayık* [GK], B. No: 2014/20002, 30/11/2017, §§ 29, 30; *Kamuran Reşit Bekir* [GK], B. No: 2013/3614, 8/4/2015, § 43; *Hüseyin Sürensoy* [1. B.], B. No: 2013/749, 6/10/2015, § 44; *İbrahim Bilmez* [1. B.], B. No: 2013/434, 26/2/2015, § 74; *Ahmet Temiz* (6) [2. B.], B. No: 2014/10213, 1/2/2017, § 34).

17. Somut olayda başvuru, İdare ve Gözlem Kurulunun hükümlü ve tutukluların odalarında bulundurabilecekleri süreli ve süresiz yayınlara ilişkin aldığı kararla mensubu olduğu dinin kutsal kitabına ve mealine erişiminin sınırlandırıldığı ileri sürmüştür. Söz konusu kararda, kutsal kitap ve mealinin hükümlü ve tutuklu odasında bulundurulması süreli veya süresiz yayınlardan faydalanma kapsamında değerlendirilmiş; bu kapsamda mensup olunan dinin kutsal kitabına ve mealine erişimi ile odada bulundurulması düzenlenmiştir (bkz. § 3).

18. İdare ve Gözlem Kurulu daha sonra aldığı aynı konudaki başka bir kararla, mensup olunan dinin kutsal kitabı ile mealinin hükümlü ve tutuklu odalarında bulundurulmasına ilişkin önceki kararı ortadan kaldırmış; anılan kitapların bulundurulmasına ilişkin sınırlamayı sonlandırmıştır (bkz. § 6). Bununla birlikte başvurunun İdare ve Gözlem Kurulunun iki kararı arasında mensup olduğu dinin kutsal kitabına erişiminin sınırlandırıldığı açıktır.

19. Anayasa Mahkemesi, benzer konuda yapılan bir başvuruya ilişkin verdiği *Ahmet Sil* kararında -ceza infaz kurumunun güvenliğinin sağlanması için devletin meşru bir menfaatinin bulunduğu hâller dışında- kutsal kitapların tutuklu ve hükümlülerin yanlarında sürekli olarak tutulması, diğer bir ifadeyle mahpusların mensup oldukları dinin kutsal kitaplarının yanlarında bulundurabilecekleri kitap sayısına dâhil edilmemesi gerektiğini değerlendirmiştir (anılan kararda bkz. §§ 41-51). Eldeki başvuruda da başvurunun mensup olduğu dinin kutsal kitabının ve mealinin belli bir dönem de olsa diğer kitaplar gibi sayı sınırına tabi tutulduğu, din ve vicdan hürriyetine yapılan bu müdahalenin neden gerekli olduğunun idare ve yargı kararlarında açıklanmadığı görülmüştür. Şu hâlde Anayasa Mahkemesinin anılan kararındaki değerlendirmeler ile vardığı sonuçtan ayrılmayı gerektiren bir durum bulunmamaktadır.

20. Açıklanan gerekçelerle başvurucuya yanında sürekli olarak bulundurabileceği şekilde mensup olduğu dinin kutsal kitabının verilmemesine ilişkin idare kararı ile yargı makamları kararlarında ortaya konan gerekçelerin ilgili ve yeterli olmadığı sonucuna varıldığından Anayasa'nın 24. maddesinde güvence altına alınan din ve vicdan özgürlüğünün ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.

B. İfade Özgürlüğünün İhlal Edildiğine İlişkin İddia

21. Başvuru, Ceza İnfaz Kurumunun aldığı kararla süreli ve süresiz yayınlara erişiminin ölçüsüz şekilde sınırlandırıldığı belirterek ifade özgürlüğünün ihlal edildiğini ileri sürmüştür. Bakanlık görüşünde; öncelikle başvurunun itiraz ettiği İdare ve Gözlem Kurulu kararını ortadan kaldırıldığı, alınan yeni karar ile süreli ya da süresiz yayınlara ilişkin belirlemelerin değiştirildiği, bu kapsamda başvurunun mağdur sıfatının kalmadığı, ayrıca Kültür ve Turizm Bakanlığının ile yapılan protokol uyarınca hükümlü ve tutukluların okuma alışkanlığının artırılması için birçok süreli veya süresiz yayının ceza infaz kurumlarında bulundurulmasının sağlandığı belirtilmiştir. Başvurunun Ceza İnfaz Kurumunda bulunduğu süre içinde Kurum Kütüphanesindeki 30 kitaptan yararlandığı ancak il/ilçe halk kütüphanesinden kitap alma talebinde bulunmadığı, ayrıca başvurucuya Ceza İnfaz

Kurumunda barındırıldığı süre içinde ücreti mukabilinde süreli yayın olarak talep ettiği derginin de Kurum idaresince temin edildiği bildirilmiştir. Başvurucu, Bakanlık görüşüne karşı beyanda bulunmamıştır.

22. Anayasa Mahkemesi, ceza infaz kurumunda bir hükümlü veya tutuklunun idarece uygun bulunandan daha fazla kitap bulunduramamasına ilişkin yasağı, ifade özgürlüğüne müdahale olarak kabul etmiş; daha sonra da müdahalenin haklı sebeplere dayandığına karar vermiş ve mevcut başvuruya benzer başvurularda uygulanacak ilkeleri belirlemiştir (*Özkan Kart* [1. B.], B. No: 2013/1821, 5/11/2014).

23. Anayasa Mahkemesi, adı geçen kararda disiplini bozacak faaliyetleri önlemeye yönelik hukuki düzenlemeler olmadan bir ceza infaz kurumunda düzen sağlanamayacağına dikkat çekmiş; söz konusu ceza infaz kurumu idaresi ve güvenliği olduğunda müdahale ile hak arasında makul bir denge kurma konusunda kamu gücünü kullanan makamların geniş bir takdir yetkisine sahip olduğunu vurgulamıştır. Aynı kararda bu tarz başvurularda Anayasa Mahkemesinin rolünün başvuruya konu müdahalenin olguların kabul edilebilir bir değerlendirmesine dayanarak yapıldığının ve keyfi olmadığının denetlenmesini kapsayacağı belirtilmiştir (*Özkan Kart*, §§ 50, 51, 53).

24. Müdahalenin önemi ve ağırlığı bir olayın kendine özgü olguları ile yakın ilişki içindedir. Koşullara göre belirli bir konuda araştırma ve inceleme yapan, söz gelimi yazar veya araştırmacı gibi kişilerin araştırma ve incelemelerinin kapsamı ve mahiyeti daha fazla kitap bulundurmasını gerektirebilir. Tutuklu ve hükümlülere yeterince kitap okuma imkânı verilmesi ve verilen kitapları da yenisi ile değiştirme olanağının tanınması karşısında başvurunun ifade özgürlüğüne yapılan müdahalenin ağır olduğu söylenemez. Üstelik başvuru, kitap sayısı dışında kitaba erişiminin engellendiği yönünde bir şikâyette de bulunmamıştır (benzer değerlendirmeler için bkz. *Hasan Koç* [2. B.], B. No: 2014/6506, 5/4/2017, § 14; *Ahmet Uğur* [2. B.], B. No: 2020/15499, 2/11/2023, § 14).

25. Yukarıdaki hususlar dikkate alındığında başvurunun odasında bulundurduğu kitap ve dergilerin sayısının sınırlandırılması ile elde edilmek istenen oda ve koğu düzeninin sağlanması amacına ulaşmak için yapılan sınırlandırma işleminin orantılı olmadığı söylenemez. Bu sebeple başvurunun ifade özgürlüğüne yönelik müdahalede bir ihlalin olmadığına açık olduğu anlaşılmıştır.

26. 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 48. maddesinin (2) numaralı fıkrasında açıkça dayanaktan yoksun başvuruların Anayasa Mahkemesince kabul edilemezliğine karar verilebileceği belirtilmiştir. Bu bağlamda başvurunun ihlal iddialarını kanıtlamadığı, temel haklara yönelik bir müdahalenin olmadığı veya müdahalenin meşru olduğu açık olan başvurular ile karmaşık veya zorlama şikâyetlerden ibaret başvurular açıkça dayanaktan yoksun kabul edilebilir (*Hikmet Balabanoglu* [2. B.], B. No: 2012/1334, 17/9/2013, § 24).

27. Açıklanan gerekçelerle başvurunun bu kısmının açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle kabul edilemez olduğuna karar verilmesi gerekir.

III. GİDERİM

28. Başvurucu, ihlalin tespiti ve 50.000 TL manevi tazminat talebinde bulunmuştur.

29. Başvurunun incelenmesi sürecinde Ceza İnfaz Kurumunun kutsal kitap ve mealine ilişkin aldığı kararları değiştirdiği ve başvuruçunun denetimli serbestlik kapsamında olduğu anlaşıldığından yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmamaktadır.

30. Eski hâle getirme kuralı çerçevesinde ihlalin sonuçlarının bütünüyle ortadan kaldırılabilmesi için tazminat talep eden başvuruçuya manevi zararları karşılığında net 30.000 TL manevi tazminat ödenmesine karar verilmesi gerekir.

IV. HÜKÜM

Açıklanan gerekçelerle;

A. Adli yardım talebinin KABULÜNE,

B. 1. Din ve vicdan özgürlüğünün ihlal edildiğine ilişkin iddianın KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA,

2. İfade özgürlüğünün ihlal edildiğine ilişkin iddianın *açıkça dayanaktan yoksun olması* nedeniyle KABUL EDİLEMEZ OLDUĞUNA,

C. Anayasa'nın 24. maddesinde güvence altına alınan din ve vicdan özgürlüğünün İHLAL EDİLDİĞİNE,

D. Başvuruçuya net 30.000 TL manevi tazminat ÖDENMESİNE, tazminata ilişkin diğer taleplerin REDDİNE,

E. Ödemenin kararın tebliğini takiben başvuruçunun Hazine ve Maliye Bakanlığına başvuru tarihinden itibaren dört ay içinde yapılmasına, ödemede gecikme olması hâlinde bu sürenin sona erdiği tarihten ödeme tarihine kadar geçen süre için yasal FAİZ UYGULANMASINA,

F. Kararın bir örneğinin bilgi için Afyonkarahisar İnfaz Hâkimliğine (E.2020/1736, K.2020/1828) GÖNDERİLMESİNE,

G. Kararın bir örneğinin Adalet Bakanlığına GÖNDERİLMESİNE 11/6/2025 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.